

EFES ANTİK KENTİ

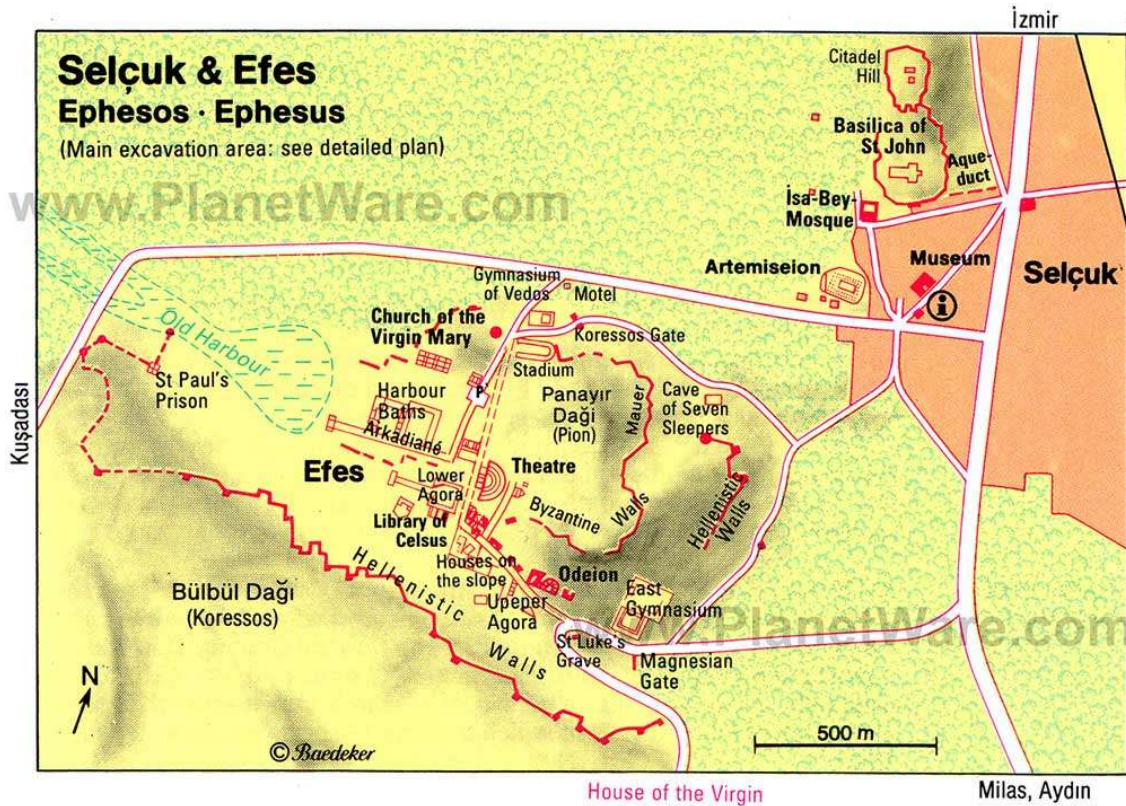
İlk çağın en ünlü şehirlerinden biri olan Efes, Küçük Menderes nehrinin sularını boşalttığı körfezin yakınında kurulmuştur. Tarıma elverişli toprakları, Doğu'ya açılan büyük ticaret yolu oluşu, gerek Putperestlik gerekse Hristiyanlık döneminde çok önemli bir dini merkez oluşu, tarihe büyük bir kent olarak geçmesini sağlamıştır. İlim ve sanat dünyasında da adını duyurmuş, ünlü kişiler yetiştirmiştir. Bunlar rüya tabircisi **Artemidoros**, şair Callinos ve Hipponax, filozof Heraklitos, Ressam Parrhasius, gramer bilgini Zenodotos, hekim Soranos ve Rufus'tur. Efes'in tarihi M.Ö.6000'lere uzanmaktadır ki bunu, son yıllarda Arvalya ve Çukuriçi höyüklerinde ele geçen buluntular ortaya çıkarmıştır.

Ayasuluk Tepesinde yapılan kazılarda burada Erken Tunç Çağından günümüze kadar kesintisiz yerleşmenin varolduğunu göstermiştir. Bu da eski Efes'in Ayasuluk tepesinde olduğunu, buranın Anadolu kavimleri ve Hititler tarafından iskan edildiğini ispatlamaktadır. Ayrıca Hitit yazılı metinlerinde Apasas olarak geçen kentin bu kent olduğu da kesinleşmiştir. Antik yazarlar Strabon ve Pausinias, tarihçi Herodot, Efes'li şair Callinos gibi antik kaynaklar Efes'in Amazonlar tarafından kurulduğuna ve yerli halkın Karyalılar ve Leleglerden oluştuğuna işaret etmektedirler.

M.Ö.11 yüzyılda Atina Kralı Kodros'un oğlu Androklos, diğer kolonistler gibi Anadolu'ya gelmiş, Efes civarına yerleşmiştir. Söylenceye göre; Androklos yeni bir şehir kurmak için yol çıkmadan önce kahine danışır. Kahin ona şehri kuracağı yerin bir balık ve yaban domuzu tarafından gösterileceğini söyler. Adamlarıyla birlikte Anadolu kıyılarına adım adan Androklos yakaladıkları balıkları tavada pişirirken, tavadan fırlayan bir balığın sıçrattığı kıvılcımlar çalıları tutuşturur. Çalılarının arkasında bulunan bir yaban domuzu alevlerden korkarak kaçmaya başlar. Bunu

Androklos kahinin söylediklerini hatırlar ve atına binerek yaban domuzunu takip eder ve onu öldürür ve yaban domuzunu öldürdüğü yere kentini kurar. Bu söylence Hadrian Tapınağı'nın frizlerinde betimlenmiştir. Bu kabartmaların orijinaleri ise Efes Müzesinde sergilenmektedir.

Helenler buraya geldiklerinde Anadolu'nun hemen hemen her yerinde olduğu gibi Ana Tanrıça Kybele'yi baş tanrı olarak buldular. Yerli halkla anlaşabilmek için Artemis'i ana tanrıçayla bir tutarak aynı yerde tapınmaya başladılar. Artemis Efes'te Anadolu'nun ana tanrıçası Kybele'nin yerini alarak bereket tanrıçası olmuştur. M.Ö. 625 yılında ilk Artemis tapınağı inşa edilir. M.Ö. 7.yy'da kent Kimmerler'in istilasına uğrar ve Artemis Tapınağı yerle bir edilir. M.Ö. 560'da Lidyalılar tarafından Efes ele geçirilir ve kent Artemision çevresine taşınır. Bugün gezilen Efes Büyük İskender'in generallerinden Lysimachos tarafından Bülbül ve Panayır dağları arasındaki vadide M.Ö. 3.yy'da kurulmuştur. Kent Akdeniz'in önemli deniz ticaret merkezlerinden biri olmuştur. M.Ö. 2.yy'da Romalıların egemenliği altına giren Efes hızla gelişmeye başlamış ve Roma İmparatorluğunun Küçük Asya'daki başkenti olarak M.S. 2.yy'la kadar en parlak dönemini yaşamıştır. O dönemde kentin nüfusu 250 bin'e ulaşyordu. Yaşanan büyük depremler ve Bizans Döneminde Küçük Menderes'in getirdiği alüvyonlarla dolan limanın büyük bir bataklık oluşturması ve sıtma salgınının baş göstermesi sonucunda kent terk edilir. Efesliler kentin ilk kurulduğu Ayasuluk tepesine yerleşirler. 1304 yılında Selçuklular tarafından ele geçirilen kent 1426 yılında Osmanlı topraklarına katılır. 1914 Ayasuluk adı Selçuk olarak değiştirilmiştir. 1957 yılında İzmir'in ilçesi olmuştur.

Kaynak: <https://izmirefesantikenti.blogspot.com/2016/11/efes-antik-kenti-yerlesim-plan.html>

KURETLER CADDESİ

Devlet Agorası ile Celsus Kütüphanesi arasındaki yol Kureter caddesidir. Şehrin idaresinde önemli rol oynayan ve her yıl değişen altı üyeye sahip Kureter (dini liderler) billiğinin geçtiği yol olduğu için bu ismi almıştır. Caddenin iki tarafında bulunan sütunların gerisinde dükkanlar ve önünde Efes'in ünlü kişilerine ait heykeller yer almaktadır. Şehrin en büyük kanalizasyon sistemi mermerle kaplı bu caddenin altındadır.

HADRIAN TAPINAĞI

Efes'in küçük ancak en göz alıcı eserlerinden olan Hadrian tapınağı bir Cella'dan ve Portiko'dan oluşmaktadır. Cella'nın üstü taş tonozla örtülüydü. Yanlarda düz olan alınlık ve onun üzerindeki friz iki sütunun ortasında bir kemer biçimi alır. Ortası Tychē (kent tanrıçası) büstü ile süslü olan bu kemeri bugün yalnız iki uçtaki kalmış olan alınlık çevreliyordu. Hadrian tapınağı M.S.4.yy'da kısmen yıkılmış olduğundan restore edilmiş ve bu sırada Portikonun iç duvarlarının üstünü süsleyen 4 kabartma eklenmiştir. Efes'in kuruluş hikayesinin resmedildiği kabartmaların asılları müzede bulunmaktadır. Sellada İmparator Hadrian'ın heykeli bulunmaktadır.

YAMAÇ EVLER

Bülbül Dağının yamaçlarında Efes'li zenginlerin ikamet ettikleri belirtilen evler vardı. Yakın zamanda restore edilerek orijinal durumlarına biraz daha yaklaşan bu evler, geniş merdivenlerle caddeye dikey olarak açılmaktaydı. İki veya üç katlı oldukları bilinen evlerin duvarları fresk ve yerler de mozaiklerle süslüdür. Tabanda ısıtma sistemi vardır. M.S.1.yy'da inşa edilen evler daha sonraki yıllarda bir çok değişiklikler yapılarak 7.yy'a kadar kullanılmıştır.

Kaynak: https://www.instagram.com/lost_civilizationss ve
Ádám Németh - <http://virtualreconstruction.com/>

CELSUS KÜTÜPHANESİ

Efes'in önemli yapıtlarından biri de Celsus Kütüphanesi'dir. 1970 yılında onarım çalışmaları başlatılmıştır. 1978 yılında onarım çalışmaları kütüphanenin ön yüzünün ayağa kaldırılmasıyla tamamlanmıştır. Kütüphane 9 basamaklı bir merdivenle çıkılan ve tonozlu bir alt yapının olduğu platform üzerinde yükselir. Yan galeriden Celsius'un lahitinin bulunduğu odaya geçilir.

Kütüphanede bulunan kitapları nemden korumak için bina çift duvarla çevrilmiştir. Bu duvarlar üzerinde bulunan dolaplarda ya da raflarda rulolar ve ciltler halinde bir araya konulmuş el yazmaları saklanıyordu. Aleksandria ve Bergama kütüphanelerinden sonra dönemin en büyük üçüncü kütüphanesidir.

Bu kütüphane M.S. 35 yılında Asya Konsülü Julius Celsus Palemaeanus adına oğlu Julius Aquila tarafından yaptırılmıştır. 10.90 x 16.72m ölçülerinde dıştan iki katlı, içten tek bir salondan oluşur. Roma Mimari özelliklerini tümüyle yansıtan yapının ön cephesinin dekorasyonu, devrinin en güzel örnekleri arasında yer alır. Ön cephe sütunları arasında yer alan dört kadın heykeli "akıl", "kader", "ilim" ve "erdem" öğelerini sembolize eder. Bugün bu heykellerin orijinaleri Viyana Müzesinde sergilenmektedir.

TİYATRO

Efes'in iyi korunmuş yapılarından en büyüğü ve en etkileyicisi tiyatrosudur. İlk kez Helenistik dönemde inşa edilen tiyatro M.S.1 – 2. yy'da aittir. Roma döneminde İmparator Claidus zamanında genişletilmiş ve İmparator Trajan'ın döneminde de tamamlanmıştır. Sahnenin ilk iki katı imparator Neron zamanında yapılmıştır. Üçüncü kat daha sonra eklenmiştir. Tiyatro 24.000 kişiliktir. İzleyicilerin oturduğu kısım (cavea) üç diazomalıydı ve cavea'ya giriş yanlardaki geçitlerden sağlanıyordu. Tiyatro geç Roma Devrinde gladyatör dövüşlerine de sahne olmuştur.

St.Paul Hristiyanlığı yaymak için çıktığı yolculuğu sırasında Efes'e gelmiş ve bu tiyatroda Efeslilere hitap etmek istemiştir. Gümüşten Artemis heykelcikleri yapan Demetritus mesleğini kaybedeceğini düşünerek tiyatrodaki halkı kışkırtmış "Efes'in Artemis'i uludur" diye bağırmıştır. Galejana gelen halk St.Paul'un üzerine yürümüştür, araya giren yetkililerin yardımı ile St. Paul Efes'i terk etmiştir. Tiyatronun altında bulunun çeşme Helenistik döneme ait tek yapıdır.

TİYATRO GYMNASİUMU

Roma imparatorluğu döneminde M.S. 2.yy başında inşa edilen tiyatro Gymnasion'un ancak palestrası ortaya çıkarılmıştır. Burası hem beden hareketlerinin yapıldığı bir yer hem de küçük stadyum olarak işlev görüyordu. Aynı zamanda Efes'in en büyük Gymnasiumu'dur.

ÇİFTE KİLİSELERİ (KONSÜL KİLİSESİ)

Bizans hamamlarının karşısında yer alan Çifte Kiliselerin Hristiyanlık dünyası için son derece özel bir önemi vardır. 431-438 yıllarında konsül toplantısının yapıldığı kilise 26.50 x 29.50m boyutlarında bir yapıdır. M.S. 11. Yüzyılda Roma döneminde bir bazilikaya dönüşen yapı Meryem Ana'ya adanmış ilk kilisedir. Burada yapılan 3. Konsül toplantısında Katolizmin doğması kararları alınmıştır. Bazilikanın M.S.4.yüzyılda kiliseye dönüştürülmesi esnasında batı tarafına nefli bir yapı eklendiği ve batı girişinden sonra büyük bir antrium yer aldığı gözlenmektedir. Kilise kısmına geçmek için tabanı mozaikli bir narteksten geçilir. Vaftiz yerinin ortasına da vaftiz havuzu ve duvarlarında haç figürleri bulunmaktadır.

M.S.7. yüzyılda kilisenin apsisinden açılan bir kapı ile ikinci bir kilise inşa edilmiş ve böylece kiliselerin adı "Çifte Kiliseler" olarak anılmaya başlamıştır. Bu yeni açılan bölüm din adamlarının ikametlerine ayrılan kısımlar bulunur.

Kaynaklar:

- <https://kvmgm.ktb.gov.tr/>
- Rehber Muammer Çelik, Rehberler Birliği Eğitimcisi, Selçuk üniversitesi Ders Notları